

jaargang 14 nr.4

maart 1988

socio. logisch tijd. schrift

Alj de Regt
**Studiefinanciering:
studenten tussen ouders
en overheid**

Gerrit Wildenbeest
**Tijd en tijdsritmen
in Twente**

H. Schijf
**Wonen op stand
in Amsterdam**

Gert Hekma
**Vormen van homo-
seksualiteit**

Joost Vijselaar
**Egodocumenten uit
de inrichting, de
negentiende eeuw**

Cas Wouters
**De sociologie van
emoties**

Boekbesprekingen

Wolters-Noordhoff

Man of geen man

Een historiografie van homoseksualiteit*

Gert Hekma

Woorden kunnen niet zeggen wat het lichaam voelt, zomin als het lichaam kan vatten wat woorden te kennen geven. Passies tussen geslachtsgenoten zijn steeds weer onder woorden gebracht, maar telkens blijven de begrippen steken. Wat achteraf futiele details van conceptualisering lijken, waren indertijd levenskwesaties: "Ik ben een urning, geen pederast", zo drukte een wanhopige dokter die wel voor homoseksueel, maar niet voor knapenschender wilde doorgaan, het uit in 1870. De debatten om woorden vloeien voort uit de sociale geschiedenis van termen. Het vuur van de discussie wordt opgejaagd door de onderscheiden inhoud van de begrippen. Homoseksualiteit, zoals wij passies onder mannen noemen, is een samengesteld begrip dat verwijst naar heel verschillende verschijnselen (1).

Uit geschiedenis en antropologie komen drie sociale vormen van homoseksueel handelen naar voren die weinig gelijkenis vertonen. Deze vormen zijn onderscheiden naar leeftijd en gender (sociale kunne). De Griekse pederastie en de mannelijke initiatie van de Melanesiërs impliceren leeftijdsongelijkheid. Bij travestie en bij de Indiaanse berdaches (elders wel shamanen genoemd) treedt een omkering van de genderrol op: de man wordt sociaal een vrouw en de vrouw een man. Homoseksuele betrekkingen kan de berdache binnen een huwelijk aanknopen met een man die niet van genderrol is veranderd. Overeenkomst naar leeftijd en genderrol karakteriseert de derde vorm. Hierbinnen wil ik een ideale vorm, de romantische vriendschap, een heel fysieke vorm, de sodomie, en tenslotte de moderne homoseksualiteit, waarbij fysiek gedrag is gekoppeld aan een psychische gesteldheid, onderscheiden.

Sociologisch Tijdschrift, jaargang 14, nummer 4, februari 1988

Deze indeling is een eerste suggestie en kan zeker verder uitgebouwd en gespecificeerd worden. Voorzeker hebben andere manieren van homoseksueel handelen evenwel niet zulke éclatante sociale vormen opgeleverd. In de toekomst zullen misschien relaties op basis van sadomasochisme of van interracionaliteit worden gespecificeerd.

De beschrijving van de verschillende vormen van homoseksueel handelen levert tegelijk een historiografie van homoseksualiteit op. Uit het gepresenteerde materiaal zal duidelijk blijken dat het hierbij om een terrein van onderzoek gaat waarvan de exploratie pas is begonnen. Historici hebben zich aan homogeschiedenis nooit veel gelegen laten liggen. De belangrijkste inspiratie is uit de sociale wetenschappen en de filosofie gekomen (2). Voor sociologen is homoseksueel handelen een fascinerend thema omdat de sociale vormgeving ervan naar tijd en plaats, maar ook naar gender of sociale klasse verschillend is. Homoseksueel handelen is op geen enkele manier aan het menselijke lichaam te onderscheiden.

Te lang heeft het geleken alsof homoseksualiteit een eenduidige, eenvoudig herkenbare categorie was. Zonder problemen hebben onderzoekers geschreven over homoseksualiteit bij de Grieken, in de Middeleeuwen, in Melanesië. Door een gefixeerde homoseksualiteit als uitgangspunt te nemen hebben de meeste onderzoekers te weinig oog gehad voor de diversiteit van homoseksuele uitingsvormen en voor de dynamiek in de geschiedenis van homoseksualiteit. Omdat de vormgeving van homoseksueel handelen niet in de analyses is betrokken, bleef de bijdrage van de onderzoekers beperkt tot het vaststellen van bloei- en vervalperiodes, tijdperken van verandering en waardering. Bij nadere beschouwing bleek evenwel dat de klassieke Grieken geen bijzonder gunstig oordeel hadden over het homoseksuele gedrag van volwassen mannen onder elkaar en dat de sodomieten in de Middeleeuwen helemaal niet zo te lijken hadden van de vermeende onderdrukking en verdeling van sodomie. Evenmin als bij de sociologie en geschiedenis van seksualiteit blijken strakke schema's van vooruitgang of toenemende civilisatie, van onderdrukking en bevrijding recht te doen aan

